

De lieddichter en de verhalenverteller

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e schriftlezing: 1 Kronieken 15,28 - 16,36

2^e schriftlezing: Lukas 10, 25-37

Gemeente van Jezus Christus,

Als iemand in de bijbel ons heeft laten zien, wat zingen en musiceren voor de ziel kan betekenen, dan is het David wel. David was een begenadigd musicus. Zijn spel op de lier was voor koning Saul balsem voor de ziel, wanneer hij gekweld werd door boze geesten. De stemmen in zijn hoofd, die hem bestookten, werden door Davids spel tot zwijgen gebracht en Saul kwam, voor even, tot rust. We kennen David ook als zanger - David die zijn verdriet uitte in een lied, een gezongen rouwkreet, toen koning Saul en diens zoon Jonathan, Davids liefste vriend, van wie hij zielsveel had gehouden, beide waren gesneuveld. Ook voor Abner, Davids bondgenoot, die bruut vermoord wordt, heft David een klaaglied aan.

Maar bovenal kennen we David als dichter van psalmen. In de psalmen zingt David met zijn ziel. Niet met zijn lier, niet met zijn stem, maar met zijn ziel. Hij spreekt over zijn ziel, de toestand van zijn ziel, maar vooral ook tot zijn ziel, bevraagt zijn ziel, wekt zijn ziel op. 'Mijn ziel is verbijsterd, bovenmate,' klinkt het in Psalm 6. 'Zoek rust, mijn ziel, bij God alleen,' Psalm 62, 6. 'Naar U, God, dorst mijn ziel' (Psalm 63,2). 'Gun mijn ziel uittocht uit de benauwdheid!' (Psalm 143,11). 'Zegen, mijn ziel, de Eeuwige!' (Psalm 103, 1-2). Enzovoort.

David op de vlucht, David die zich als een waanzinnige gedraagt, David verteerd door spijt, David verlangend naar God, David vervuld van dankbaarheid - deze bewogen David leren we kennen in de psalmen.

Een dansende David ontmoeten we in het verhaal van vanmorgen. David danst en springt vol overgave, omdat de ark van het verbond naar Jeruzalem wordt gebracht. Met de ark is het alsof de Eeuwige zelf Jeruzalem binnentrekt.

De ark wordt in de bijbel beschreven als een kist, met daarin de platen van het verbond - de Tien Geboden. Op het deksel waren twee cherubs, twee engelen afgebeeld. In de voorstelling van Israël was de ark als het ware de troon van de onzienlijke God. Op grond van deze voorstelling wordt God dan ook 'de Heer van de machten, die op de cherubs troont' genoemd. Zowel in de psalmen als bij de profeten komen we deze naam voor God tegen (1 Sam. 4,4; 2 Sam. 6,2; 1 Kron. 13,6; 2 Kron. 19,15; Psalm 80,2; Psalm 99,1; Jesaja 37,16; Ezech. 10,1)

Met de ark komt God zelf, de Heer van de hemelse

machten, die op de cherubs troont. Voor David is dit reden genoeg om vol vreugde en nogal on-koninklijk te dansen en te springen.

Het is niet alleen het komen van God, Gods aanwezigheid boven de ark, wat David zo blij stemde, denk ik. Het is evenzeer wat er in de ark lag, de tafels, de platen van het verbond - op de ene plaat de geboden die met God te maken hebben, op de andere plaats de geboden die over de verhouding tot de naaste gaan. Ik denk dat David zich realiseerde, dat hij zo'n richtsnoer hard nodig had, voor de samenleving waarvoor hij als koning verantwoordelijkheid droeg. Zoals er op het joodse feest Simchat Thora (vreugde der wet) met de Thorarollen wordt gedanst, zo danste David voor de platen in de ark, stel ik mij voor, zielsgelukkig met de leefregels van God als wegwijzer, voor hemzelf en zijn volk.

Dit verhaal over de intocht van de ark in Jeruzalem en een dansende David in de stoet vinden we ook in het boek 2 Samuel (6, 12-23). De schrijver van het boek Kronieken, waaruit wij vanmorgen lezen, heeft dit verhaal overgenomen, maar er ook iets aan toegevoegd. Door de schrijver van Kronieken krijgt David nog een heel andere rol toebedeeld dan die van musicus, zanger, dichter en danser. De schrijver van Kronieken laat David ook optreden als liturg, als organisator van de eredienst. Wanneer de ark in een daarvoor bestemde tent in Jeruzalem is geplaatst, dan is David degene die uit de Levieten de musici aanwijst, die dagelijks bij de ark voor God muziek moeten maken - op harpen, lieren, cymbalen en trompetten - en hij is ook degene die het loflied uitkiest, dat voortaan voor God gezongen moet worden.

De Levieten krijgen van David de opdracht om, met stem en instrument, de Eeuwige, de God van Israël 'te doen gedenken, te danken en te loven' (1 Kron. 16,4, in de vertaling volgens de Naardense Bijbel). De NBV geeft *roemen* in plaats van *doen gedenken*, maar in deze weergave mis ik toch iets. Loven en prijzen - dat is expressie, uitzingen, het uiten van ontzag en liefde en dank aan God. Gedenken is te binnen brengen, te binnen zingen, stilstaan bij wat de grond is van onze liefde en dank en lofzegging: dat wat God heeft gedaan en doet en doen zal, zoals ons wordt beloofd. Dit gedenken schept bovendien de ruimte, om je ook op een andere wijze tot God te richten dan louter lovend

en prijzen: met een beroep op Gods daden en beloften kan er dan ook geklaagd worden, gesmeekt, en voor anderen worden gebeden. God doen gedenken, danken en loven - dat is dus wat de Levieten dagelijks bij de ark moeten doen, al zingend en musicerend.

Het lied dat de schrijver van Kronieken David uit laat kiezen, is, zoals we zagen, een compilatie van fragmenten uit drie psalmen (Psalm 105, 1-15; Psalm 96, 1-13 en Psalm 106, 1 en 47-48). Alle drie deze psalmen worden in het boek der Psalmen overigens niet aan David toegeschreven. In het eerste deel van de nieuwe compositie staat het gedenken centraal, van Gods wonderen en beloften, zijn leiding en bescherming. In het tweede deel worden heel de aarde, alle volken, de zee, het land en de bomen opgeroepen om mee te doen in de lofprijzing. De lofzang gaat dan over in een gebed om bevrijding en terugkeer uit de verstrooiing en eindigt met *Amen!*

Wat verder opvalt in dit nieuw samengestelde lied, is dat Gods nabijheid en het verschijnen van God ook nadrukkelijk aan de orde is. Het lied wordt immers gezongen bij de ark, waar God op de cherubs troont, de ark die Jeruzalem was binnengebracht. 'Zoek voortdurend zijn nabijheid' zo klinkt het. En 'huiver, heel de aarde, wanneer hij verschijnt.' En 'God is in aantocht, als rechter der aarde.'

Zo bouwt David als het ware een muzikaal huis voor God. Het werd hem niet toegestaan om een echt huis van hout en steen, een echte tempel voor God te bouwen (1 Kronieken 17). Maar op deze wijze scheidt David, door middel van de muziek en zang van de levieten, als het ware een muzikaal bouwwerk om de ark heen, waar God op de cherubs troont.

Eeuwen later, wanneer de ark verdwenen is, vernietigd waarschijnlijk bij de verwoesting van de eerste tempel door de Babyloniërs, of misschien daarvoor al naar Babylon afgevoerd, gelijk met de deportatie van vele inwoners van Jeruzalem en Juda - wanneer de ark er niet meer is, dan blijft toch de lofzang het veronderstelde huis waar Gods nabijheid kan worden gezocht. Het omhulsel, de muziek, blijft de inhoud, nabijheid van de Eeuwige, veronderstellen. En zo gebeurt het, dat die bijzondere naam voor God: *Heer van de hemelse machten, die op de cherubs troont*, verandert in de naam *God die troont op Israëls lofzangen*. (Psalm 22,4)

Deze veronderstelling, dat wij God kunnen ontmoeten in muziek en zang, is ook in onze tijd de basis van bepaalde vormen van eredienst en van het uitvoeren en beluisteren van religieuze muziek. Diensten met een hoog liturgisch karakter, maar ook de praise and worship in evangelische samenkomsten, cantate diensten en -vespers, evenementen als the Passion - al dergelijke uiteenlopende gebeurens hebben als basis

het verlangen om in de heilige ruimte, die wordt opgetrokken door muziek en zang, God te mogen ontmoeten, door God geraakt te worden in je ziel. Dit is dus een voluit bijbelse lijn: het verlangen om iets van Gods nabijheid te ervaren in het gedenken en loven van God.

Maar er klinkt ook een kritische kanttekening hierbij. En die horen we met name bij de profeten: kritiek op de klakkeloze veronderstelling dat de Eeuwige altijd zal tronen op onze menselijke lofzangen. Dat heilige huis van de eredienst, van offeren, vasten en de lofzangen, wordt een loze ruimte, een hol omhulsel, wanneer het gedenken en loven geen gevolgen heeft voor ons doen en laten. Wanneer wat wij zingen niet correspondeert met hoe wij leven, dan stapt God van die mooie troon af en begeeft zich naar degenen die over het hoofd worden gezien, die onrecht lijden, degenen die geen helper hebben.

De evangelisten Matteüs en Lukas vertellen met nadruk over Jezus verwantschap met koning David. Matteüs begint zijn evangelie met een geslachtsregister, een stamboom, om duidelijk te maken dat Jozef, de man van Maria, een afstammeling van David is. Jezus wordt opgenomen in het huis van David. Lukas vertelt dat Jezus, net als David, in Bethlehem geboren wordt, te midden van schapen en herders. Net als David, zo vertellen beide evangelisten, zal ook Jezus als een goede herder voor zijn kudde zorgen en in de bres springen voor wie aan hem zijn toevertrouwd. En net als David is Jezus een kunstenaar. Niet op de lier of de fluit, zoals David, niet psalmen dichtend, zoals David, niet dansend zoals David, niet als organisator van de eredienst, maar verhalen vertellend. Jezus zal een ras verteller worden. Zijn gelijkenissen zijn juwelen van vertelkunst. Zo beroemd en wijd bekend als Davids mooiste gedicht, *De HEER is mijn herder*, zo beroemd en wijd bekend is Jezus mooiste gelijkenis, die van *de barmhartige Samaritaan*.

Aanleiding voor het vertellen van deze gelijkenis, is de vraag van een wetgeleerde aan Jezus, wat hij moet doen om deel te krijgen aan het eeuwige leven. Op Jezus' tegenvraag wat daarover in de Thora staat, antwoordt de wetgeleerde met een samenvatting van alle geboden: 'Heb de Heer, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw kracht en heel uw verstand, en uw naaste als uzelf.' In de gelijkenis die dan volgt, zien we een man halfdood langs de kant van de weg liggen. De tweede voorbijganger, die het slachtoffer wel ziet, maar hem niet te hulp schiet, er met een grote boog omheen loopt, is een Leviet. Misschien wel zo'n muzikant of zanger, die in de tempel Gods grote daden moest doen gedenken. Jezus sluit zich dus aan bij de profetische kritiek op een onbezielde eredienst. Het is niet het hoofdthema van de gelijkenis, maar wel een belangrijk zij-thema. Het

laat zien dat God liefhebben met je ziel, zingen met je ziel, je ziel leggen in de muziek, of wat deze leviet ook in de tempel zal gaan doen, niet geïsoleerd kan worden van het openen van je ziel, je in je ziel laten raken door een ander, een naaste, die op jouw weg komt. Het gaat om eenzelfde bewogenheid. Geraakt worden door God en bewogenheid met je naaste hebben alles met elkaar te maken.

Hildegard von Bingen, een Duitse benedictijnse non die leefde in de 12^e eeuw, was, zou je kunnen zeggen, net zo'n begenadigde singer-songwriter als David. Met hart en ziel heeft zij gecomponeerd en teksten geschreven, maar ook met hart en ziel zich voor haar medezuster ingezet en wie er verder op haar weg kwam. Deze preek wil ik afsluiten met een tekst van haar over de ziel (geciteerd in: Anton Houtepen, Uit aarde, naar Gods beeld, Zoetermeer 2006, p. 63-64):

'De ziel is als een wind die over de kruiden waait
en als een dauw die op de grassen druppelt
en als de regenlucht die tot wasdom brengt.
Evenzo moge de mens haar welbehagen laten uitstromen
over allen die een onstilbaar verlangen kennen.
Hij moge een wind zijn, door de behoeftigen te helpen,
een dauw, door de verlatenen te troosten,
en regenlucht door de uitgeputten op te richten
en met de leer te verzadigen als hongerigen:
door hun zijn of haar ziel te schenken.'

Amen